

Кізима Тетяна Олексіївна
д-р. екон. наук, професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Тернопільського національного економічного університету
Кізима Андрій Ярославович
канд. екон. наук, декан факультету фінансів та обліку
Тернопільського національного економічного університету

СУЧАСНІ ТРЕНДИ ФОРМУВАННЯ ПРОГНОЗНИХ ПОКАЗНИКІВ ПОДАТКОВИХ НАДХОДЖЕНЬ БЮДЖЕТУ

У сучасних умовах основою для розрахунку показників проекту державного бюджету на відповідний рік є макроекономічний прогноз, який схвалюється відповідною постановою Кабінету Міністрів України [1] і повинен передбачати ймовірні макроекономічні ризики та забезпечувати дотримання визначеного Бюджетним кодексом України принципу обґрунтованості щодо використання реалістичних макропоказників при формуванні державного бюджету.

Загальновідомо, що базою будь-якого прогнозу є макропоказники економічного і соціального розвитку країни, до яких належать: валовий внутрішній продукт номінальний, у млрд. грн.; валовий внутрішній продукт реальний, у % до попереднього року; індекс споживчих цін (грудень до грудня попереднього року), у %; індекс цін виробників промислової продукції (грудень до грудня попереднього року), у %; фонд оплати праці найманих працівників і грошового забезпечення військовослужбовців, у млрд. грн.; середньомісячна номінальна заробітна плата працівників, у грн.; індекс реальної заробітної плати, у % до попереднього року; експорт товарів і послуг, у млн. дол. США та у % до попереднього року; імпорт товарів і послуг, у млн. дол. США та у % до попереднього року [1].

Відтак зацентруємо увагу на окремих аспектах прогнозування показників бюджету у нинішніх вітчизняних реаліях. Беззаперечним є факт, що заплановане економічне зростання має супроводжуватись активним упровадженням економічних реформ, зростанням інвестиційного попиту, зміцненням конкурентоспроможності української економіки, підвищенням ефективності використання різного роду ресурсів та науково-технологічного потенціалу, подоланням технічного відставання, упровадженням інноваційних технологій у виробництво аграрної продукції (Україна традиційно вважається сільськогосподарською країною), зростанням зовнішнього попиту на

товари українського експорту, активізацією зовнішньоекономічних зв'язків України з іншими країнами тощо.

Тож лише за наявності означених умов можна прогнозувати зростання реального валового внутрішнього продукту, який є основою для всіх інших показників. Водночас важливо наголосити, що дія вищеперерахованих чинників потребує тривалого часу, значних фінансових та інших ресурсів та значною мірою залежить від зовнішніх факторів.

Слід акцентувати, що важливим чинником, який обов'язково потрібно враховувати, є стійка залежність економіки України від експорту, що відповідно спричиняє її залежність від стану розвитку економік основних країн-партнерів, насамперед Євросони та країн Азії (принагідно зазначимо, що частка цих партнерів у структурі товарного експорту України перевищує дві третини). При цьому необхідно зважати на ту обставину, що в умовах надзвичайної відкритості (а відтак і вразливості) української економіки та монокультурності її експорту (понад 60% товарного експорту України становлять чорні метали, зернові й олійні культури, залізна руда та деревина) погіршення зовнішньоекономічної кон'юнктури на світових сировинних ринках може негативно вплинути на сальдо торговельного балансу, а відтак і на курс гривні та темпи економічного зростання загалом.

Безумовно, не сприяє прискореному зростанню реального ВВП України і скорочення кредитування національної економіки. До того ж, останніми роками проблемним є залучення прямих іноземних інвестицій [2], що не в останню чергу зумовлене військовими діями на сході України. Водночас слід наголосити, що обсяги приватних грошових переказів з-за кордону демонструють стійку, а подекуди й висхідну, динаміку.

До чинників, які в сучасних реаліях можуть суттєво впливати на виконання прогнозних показників, доцільно віднести і зменшення (збільшення) вантажообороту (скажімо, внаслідок скорочення (збільшення) обсягів перекачування і транзиту нафти та газу трубопровідним транспортом, а також перевезення залізницею зерна, вугілля, нафти і нафтопродуктів, цементу, деревини та будівельних матеріалів).

Стосовно такого макропоказника як інфляція зазначимо, що основними ризиками неутримання інфляції на прогнозованому рівні можуть бути: девальвація (ревальвація) національної валюти; збільшення розмірів державних соціальних стандартів і гарантій; нестабільність

офіційного курсу гривні внаслідок дефіциту торговельного балансу, зумовленого переважанням імпорту над експортом; зростання заробітної плати швидшими темпами порівняно із темпами зростання національної економіки.

До того ж, в сучасних економіках спостерігається постійне зростання споживчих цін (в Україні це, насамперед, стосується подорожчання окремих продуктів харчування, у тому числі соціально значущих, а також алкогольних напоїв і тютюнових виробів, послуг пасажирського автотранспорту, фармацевтичної продукції і медичних препаратів).

Варто також акцентувати, що в Україні непоодинокими є випадки визначення обсягів доходів державного бюджету з урахуванням запропонованих Кабінетом Міністрів України змін до податкового законодавства, які Верховною Радою України ще не прийняті, що створює додаткові ризики ненадходження доходів у прогнозованих обсягах у разі неприйняття таких змін або їх прийняття в іншій редакції.

Тож охарактеризуємо більш детально чинники впливу на формування основних бюджетоутворюючих податків в Україні.

Розрахунок прогнозу надходжень податку на додану вартість із ввезених на територію України товарів здійснюється з урахуванням обсягу зовнішньоекономічних операцій, курсу національної валюти, динаміки імпорту товарів, зміни обсягів податкових пільг, позитивної динаміки у визначенні реальної митної вартості. Прогнозний обсяг надходжень податку на додану вартість з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) враховує зростання номінального валового внутрішнього продукту, бюджетне відшкодування, кінцеві споживчі витрати у країні, динаміку роздрібного товарообороту підприємств, обсяг реалізації послуг населенню, валове нагромадження основного капіталу, зміну кон'юнктури валової доданої вартості за видами економічної діяльності та динаміку експорту товарів [3].

При прогнозуванні обсягу надходжень податку на доходи фізичних осіб необхідно враховувати прогнозний обсяг фонду оплати праці, рівень середньої заробітної плати, заборгованість внаслідок невиконання заробітної плати, бази оподаткування інших доходів і ставки оподаткування доходів фізичних осіб, розмір прожиткового мінімуму на одну особу та мінімальної заробітної плати [3].

Важливим бюджетоутворюючим податком є акцизний податок. Особливістю його функціонування в Україні є постійне збільшення ставок

податку (зокрема, на алкогольні та тютюнові вироби), що зумовлено передусім намаганням держави збільшити суму надходжень цього податку. Хоча необхідно відмітити, що підвищення ставок акцизного податку на тютюнові вироби викликане і об'єктивними причинами, зокрема необхідністю їх наближення до мінімального рівня, що діє в Європейському Союзі.

Принагідно зазначимо, що з позиції прогнозування не завжди можна говорити про те, що підвищення ставок обов'язково призведе до збільшення надходжень цього податку. Адже нерідко на практиці внаслідок таких дій відбувається скорочення виробництва окремих видів підакцизної продукції, зокрема горілки, пива солодового, зменшення обсягів реалізації на внутрішньому ринку тютюнових виробів, що провокує ризики недонадходження податку у прогнозованому періоді. Окрім того, на якість прогнозу по акцизному податку впливає і відсутність достовірних показників фактичних обсягів виробництва підакцизних товарів, особливо алкогольних та горілчаних виробів, експорту й імпорту підакцизних товарів.

Основним чинником, який враховується при прогнозуванні податку на прибуток підприємств, є збільшення прибутку таких підприємств. При цьому саме прогнозування здійснюється на основі динаміки надходжень за попередні роки, прогнозного фінансового результату підприємств до оподаткування за попередній рік. Причому в умовах економічної кризи в країні необхідно дуже зважено ставитись до показника зростання прибутку прибуткових підприємств [3].

Насамкінець зазначимо, що позитивним моментом у прогнозуванні є розуміння того, що воно має здійснюватись на більш тривалий період, підтвердженням чому в Україні слугує рішення про те, що основою для нього буде бюджетна декларація, яка передбачає планування на три роки. Таке перспективне планування у світовій практиці вважається доволі прогресивним, відтак майже усі розвинені країни використовують п'ятирічне або семирічне бюджетне планування.

Література:

1. Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2018-2020 роки: Постанова Кабінету Міністрів України від 31.05.2017 р. №411. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/411-2017-%D0%BF> (дата звернення: 27.10.2019 р.).

2. Висновок Рахункової палати про результати аналізу виконання Закону про Державний бюджет України на 2019 рік у першому півріччі та щодо виконання держбюджету у поточному році. URL: <https://portal.rada.gov.ua/news/Novyny/181910.html> (дата звернення: 27.10.2019 р.).

3. Податковий менеджмент: підручник / Ю.Б. Іванов., А.І. Крисоватий, А.Я. Кізима, В.В. Карпова. К.: Знання, 2008. 525 с.

Коваль Тетяна Богданівна

студентка групи ФПФм-21

Тернопільського національного економічного університету

Науковий керівник – к.е.н., доцент Мелих О.Ю.

ЗАОЩАДЖЕННЯ ДОМОГОСПОДАРСТВ ЯК ДЖЕРЕЛО ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ

Сукупні заощадження домогосподарств є не лише ознакою фінансового благополуччя останніх, але і виступають вагомим джерелом інвестицій в економіку країни. За сприятливого інвестиційного клімату, коли значна частина заощаджень населення трансформується в інвестиції, спостерігається економічне зростання. В іншому випадку, коли лівова частка заощаджень домашніх господарств зберігається в готівковій формі, – в економіці країни відбувається рецесія [1, с. 5].

Оскільки через соціально-економічну нестабільність та військовий конфлікт на сході країни приплив прямих іноземних інвестицій в економіку країни з 2014 року суттєво скоротився, одним із ключових завдань держави є розробка ефективної внутрішньої інвестиційної політики.

Сьогодні Україна змушена головним чином орієнтуватись на внутрішні джерела інвестицій. Саме тому, проблема формування заощаджень домашніх господарств та їх мобілізації як інвестиційних ресурсів є досить актуальною та потребує вивчення.

Врахування надбань фінансової науки та практики, недоліків та переваг розглянутих визначень поняття «заощадження домогосподарства», дало можливість схилитись до думки, що заощадження населення, з одного боку це частина доходу, яка залишається після сплати податків й покриття споживчих сукупних